

POSUDEK OPONENTA HABILITAČNÍ PRÁCE

Masarykova univerzita

Uchazeč

Habilitační práce

Oponent

Pracoviště oponenta, instituce

JUDr. Jiří Valdhans, Ph.D.

Odchytky od neutrálního kolizního řešení

Prof. JUDr. Naděžda Rozehnalová, CSc.

**katedra mezinárodního a evropského práva,
Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno**

I. Úvod a vyhodnocení základního nastavení problému

Předložená habilitační práce JUDr. Jiřího Valdhanse, Ph.D. (dále jen předkladatel) se věnuje na cca 200 stranách problematice, která představuje vysoce aktuální téma v oblasti teorie kolizního práva – neutrálnímu (myšleno ve vazbě na hmotné právo a výsledek aplikace práva) koliznímu řešení a odchylkám od této – lze snad říci – pozice kolizní metody, resp. odchylkám od metody výběru právního řádu, máme-li tuto otázku uvést obecněji. Předkladatel se věnuje jak teoretickému a následně i doktrinárnímu uchopení kolizního řešení tak, jak je dnes představeno ve dvou vedoucích proudech – kontinentálnímu uchopení představovanému zejména unijní regulací dnes již v řadě nařízení, a anglo-americkému uchopení problému. Právě na průsečíku těchto původně jednotných postupů, následně spíše rozdílně uchopených, které se dnes právě v legislativě Evropské unie dostaly do pozice průsečíků a odrazu různých technik a přístupů tak, jak je znají oba systémy, autor představuje uvedenou problematiku. Danou problematiku uchopil šířeji – nejenom jako vliv různých přístupů či legislativních technik přímo na kolizní řešení, nýbrž i jako vliv na rozhodné právo, které je následně ve své aplikaci omezeno či dokonce vyloučeno.

Autor ve své práci ověřuje základní premisu: „*zda, při zohlednění mechanismů ovlivňujících neutrální kolizní řešení, zůstává v současnosti takové řešení základním a charakteristickým způsobem určení rozhodného práva pro soukromoprávní otázku s mezinárodním prvkem.*“

Je třeba na tomto místě vysvětlit, že věda mezinárodního práva soukromého od dob C.F. von Savignyho preferuje tzv. slepé, neutrální kolizní řešení. Tedy případ, kdy je zkoumána kolizní spravedlnost řešení, nikoli materiální spravedlnost, a pro výběr nemá být přihlíženo k výsledkům aplikace práva. Tradičním korektivem, který od počátku doprovází mezinárodní právo soukromé, je potom tzv. výhrada veřejného pořádku. Okrajově potom i tzv. imperativní normy.

Před definováním hypotézy uvádí předkladatel řadu dílčích premis, které jej dovedly k výše uvedenému vymezení předpokladu, který považuje za základní pro získání závěrů majících význam nejenom pro teoretické poznání procesů v oblasti určování cizího práva, ale také pro oblast legislativy či v nikoli neposlední řadě, zprostředkovaně i pro aplikační praxi. Spíše jen namátkově odkazujeme na úvodní kapitolu, kde autor vymezuje skryté či zjevné mechanismy a koncepty, které odklánějí kolizní řešení od neutrálního přístupu a ve svém výsledku znamenají

posun k řešení materiálnímu či materializovanému. Předkladatel rovněž v úvodní části „odstínil“ problematiku pokud jde o otázky, které již tvoří jisté hranice jeho zkoumání a kde vlastně jeho úvahy končí. V první řadě jsou to ony koncepty, které nejsou postaveny na určení rozhodného práva a které preferují aplikaci tuzemského práva. Byť jsou v podstatě historicky překonány a jeví se být naprosto okrajové, nelze je zcela opomenout. S jistou pravidelností se objevují v různých podobách upřednostňujících aplikaci tuzemského práva. Na druhé straně je to otázka tzv. adaptace kolizní či procesní, která bývá některými autory vyzdvižována jako další metoda výběru práva. Kterou sice – jak je zřetelné ze závěrečné pasáže – neodmítá, nicméně se jí nezabývá jako metodou srovnatelnou s metodou kolizní či přímou.

Autor rovněž představil základní uchopení řešení uvedeného problému. Vydal se „cestou“ chronologického uchopení jednotlivých fází užití kolizní metody. Zpravidla se práce věnované problematice obdobné té, kterou zkoumá předkladatel, pohybují spíše v oddělené analýze jednotlivých jevů. V onom přístupu, který jsme naznačili, lze vidět do jisté míry originální uchopení zkoumané problematiky. Uvedený přístup představil komplexně v kapitole druhé. Zde věnuje značnou pozornost otázce povahy cizího práva z pohledu jeho procesního uchopení. U této otázky zůstává jen u základního, obecně známého uchopení.

Výběr tématu, nastínění základní hypotézy a představení způsobu uchopení dílčích kroků, které by předkladatele dovedly k tomu, aby byl schopen učinit závěry k vymezené otázce, považujeme za kvalitní a k této části práce nemáme žádné připomínky. Jedná se o aktuální a současně nosné téma z oblasti mezinárodního práva soukromého. Autor se ho pokusil představit jak v historickém kontextu (srovnej zejména kapitolu 3, tak i v současném uchopení tak, jak je představováno v literatuře mezinárodního práva soukromého.

II. K jednotlivým skupinám problémů

Východiskem pro zkoumání přístupu je nesporně kapitola třetí. Autor analyzuje přístupy k výběru rozhodného práva v situaci, kdy předpokládáme výběr jako výběr neutrální vůči výsledku aplikace. Do jisté míry ústředním motivem je představení principů, kterým je ovládnut výběr kolizního řešení. Představuje zde jednotlivá pojetí principu předvídatelnosti, právní jistoty, legitimního očekávání v prostředí uchopení kolizní spravedlnosti. Do kontextu těchto principů uvádí i princip flexibility jako hodnotu, která se objevuje v literatuře i rozhodovací praxi od druhé poloviny dvacátého století a je uváděna především v kontextu tzv. americké kolizní revoluce. V této souvislosti si také klade otázku: „*Lze tyto hodnoty skloubit v jedné a téže právní úpravě, resp. právní normě? A je vůbec vhodné se o něco takového snažit? Případně kterou z těchto hodnot upřednostňovat?*“ (s.28).“ Na přístupech významných teoretiků mezinárodního práva soukromého (Symeonides, Wolff, Haye, de Boer, Kegel, Liepstein a další) předvádí onu paletu názorů a průniku anglosaského přístupu, akcentujícího zejména flexibilitu přístupu, a kontinentálního přístupu s akcentem na předvídatelnost a právní jistotu. Byť ukazuje vývoj v historickém kontextu, mimořádně zajímavá je analýza problematiky z pohledu unijní normy věnované problematice mimosmluvních závazků – deliktů, resp. torts. Je to právě toto Nařízení Řím II, kde se poměrně ostře střetlo jak vůbec autonomní uchopení zmíněných pojmů, tak také různé techniky uchopení kolizního řešení akcentujícího jak předvídatelnost a právní jistotu na jedné straně, tak také přiměřený podíl flexibility na straně druhé.

V této souvislosti autor hovoří – a dle mého názoru výstižně – o neutralitě nevědomé, automatické, vázané spíše k historickému přístupu – a neutralitě vědomé. Ještě jeden aspekt je

vhodné zmínit. Autor si klade otázku týkající se přínosu flexibility. Vlastně z pohledu typicky kontinentálního přístupu k mezinárodnímu právu soukromému (a pro nás z pohledu českého mezinárodního práva soukromého rovněž) jde o otázku zásadní. V čem jsou vlastně kolizní normy přinášející flexibilní řešení „lepší“ než kolizní normy tradiční, upřednostňující hodnoty právní jistoty a předvídatelnosti? Autor ukazuje na názorech autorů ovlivněných zejména americkým přístupem k mezinárodnímu právu soukromému odpověď: zajištění materiální spravedlnosti a individuální spravedlnosti.

Třetí kapitola přináší nejen do české vědy mezinárodního práva soukromého souhrnný pohled historický i současný na uvedené principy. Pokud bychom si mohli dovolit v této souvislosti otázku, dovolíme si ji uvést následovně: Další hodnotou, která je široce akcentována v mezinárodním právu soukromém je vnější rozhodovací harmonie. Domnívá se autor, že do kontextu jím uvedených základních principů lze uvést a uchopit i tuto – dovolíme si spíše říci hodnotu než princip?

Čtvrtá kapitola se logicky věnuje přehledu přístupu k výběru rozhodného práva tak, jak se tento zformoval v 19. a 20. století. Tradičně zde klade rozdíl mezi přístupem typicky kontinentálním, a přístupem angloamerickým reprezentovaným zejména Curriem, Ehrenzweigem, Caversem, Leflarem, von Mehrenem, Trautmanem a v neposlední řadě Weintraubem. Autor se výrazně přiklonil k charakteristice, kterou o vývoji amerického kolizního práva podal Kegel. Ten jej krátce charakterizoval jako „omezený, realistický a akademický“. Omezeností je míněn onen známý akcent spíše na interlokální kolizi než na kolizi mezinárodní. Realistickým přístupem potom akcent na to, že právo má být hledáno v reálném životě a existujících právních vztazích, nikoliv abstraktně v odborných knihách. Akademismem následně to, že jednotlivé přístupy jsou formulovány teoretiky působícími na akademické půdě. Jak Kegel výstižně glosuje, přístupy byly tvořeny v přednáškových místnostech, nikoliv v soudních síních. Proto také jejich mimořádná náročnost na různé komparace atd. Předkladatel dále krátce charakterizuje jednotlivé představitele včetně vlastně promítnutí jejich názorů do tzv. Restatement 2nd, který dle slov autora: *„představuje určitý kompromis mezi tradičním neutrálním kolizním přístupem a snahou o jeho odmítnutí a nahrazení variabilnějšími přístupy, kdy rozhodné právo má být definitivně vybráno z kolizně určených právních řádů dotčených států až poté, kdy jsou dané právní řády zhodnoceny po obsahové stránce. Výběr tedy není činěn slepě bez znalosti rozhodného práva.“*

Zařazení této kapitoly věnované právě vývoji v USA je zcela logickým počinem. Byl to právě vliv amerických představitelů mezinárodního práva soukromého a vývoj v USA, který se do jisté míry odrazil právě v ústupu od onoho typicky kontinentálního přístupu ke koliznímu řešení. Ke kapitole nemáme výhrady. Samozřejmě si lze představit detailnější rozbor včetně současné situace, nicméně pro uchopení právě onoho vzájemného průniku stěžejních principů, na nichž oba systémy stojí, je kapitola dostatečně návodná.

V páté kapitole jsou rozebrány spíše techniky užitá v kolizních normách. Oproti tradičnímu uchopení jednoho hraničního určovatele, jen málokdy uváděného v alternativě s jiným, se objevují právě za účelem dosažení větší flexibility onoho rigidního uchopení normy, které uvádějí různé kombinace vícera hraničních určovatelů. Samozřejmě „prvým nárazníkem“ zde jsou mezinárodní úmluvy zejména Haagské konference mezinárodního práva soukromého, později národní úpravy. A samozřejmě toto vše je zúročeno právě v unijní úpravě. Autor uvádí detailní rozbor různých typů alternací a snaží se vyhledat důvody, proč a v jakém poměru oproti

základnímu hraničnímu určovateli se objevují tyto další alternace, které nastavují jednu z variant flexibility. Zajímavou pasáží, možná i méně rozvinutou, je otázka preference určitého statutu, odrážející se v preferenci určité osoby. A tím se – dle mého názoru – již dostáváme z oblasti kolizního řešení do oblasti řešení, kde neutralita řešení je silně zasažena materiálními (nevyjádřenými) zájmy. Zajímal by nás v této souvislosti názor předkladatele (analýza autora je uvedena na s. 82). Podobné lze vlastně i uvést, alespoň se nám toto takto jeví, i u analýzy hraničního určovatele *lex loci damni infecti*, kde jeho preferování již spíše než kolizní spravedlnost odráží spravedlnost materiální. I v této souvislosti by nás zajímal názor autora.

Mimořádně zajímavou kapitolu představuje kapitola šestá, která se věnuje tzv. únikovým doložkám. Tématu, který byl téměř tabu pro oblast kontinentální, a naopak byl základním přístupem pro oblast anglo-americkou. Současně také téma, na němž se „lámalo“ určení náhradního práva dle úmluvy a nařízení Řím I. Jsou to právě únikové doložky, zakotvené v moderních unifikacích kolizního práva, které přináší řadu otázek typu: „jak rychle je vhodné přejít od určení determinovaného kolizní normou k únikové doložce, která představuje silně flexibilní uchopení určení práva“. Autor v této kapitole velmi kvalitně analyzuje současné úpravy i názory na uchopení únikových klauzulí. Snad to, co bychom mohli předkladateli vytknout, je malé zohlednění § 24 ZMPS. Normy, která se zcela nově objevila v české úpravě a oproti vlastně celému předchozímu vývoji „zpružnila“ celý systém kolizních norem. Nikoli pouze konkrétní pravidlo. Tuto otázku bychom považovali rovněž za vhodnou ke zhodnocení v rámci obhajoby.

Kapitolou sedmou začíná problematika zohlednění zájmů materiálních. Uvádí na národní i unijní úrovni problematiku materiálního a materializovaného řešení, problematiku tzv. imperativních norem či tzv. *safety rules* a samozřejmě i problematiku výhrady veřejného pořádku. Je skutečností, že tato otázka již od flexibility kolizního řešení a neutrality kolizních norem se již více přiklání k problematice zohlednění či prosazení si určitých materiálních zájmů.

Závěr práce je věnován vyhodnocení základní uvedené hypotézy. Autor se přiklonil k názoru – a zdůvodňuje jej – o neutrálním kolizním řešení jako základu pro výběr rozhodného práva tak, jak je vnímáno unijní i českou legislativou. Jeho závěry jsou přesvědčivé. Snad jen si dovoluujeme uvést jistou pochybnost pro případy, kdy se jedná o situace, kdy má být určeno právo, které je „pro určitý subjekt výhodnější“, „či je zachována platnost jednání“ atd. Tady se domníváme, že jsme na hraně neutrálního kolizního řešení. Nebo možná přesvědčivěji – za hranou.

III. Formální stránka

K formální stránce nemáme – s výjimkou občasných překlepů – žádné zásadní připomínky. Jeví se, že autor dodržel obvykle užívanou citační normu. Nenalezli jsme rovněž žádné prohřešky proti citační etice.

Z pohledu využití literatury autor čerpal mimo domácí literatury zejména z literatury anglo – americké, německé a částečně z dalších publikací autorů světových, publikujících v anglickém jazyce. Jedná se o poměrně reprezentativní výběr názorů a autorů.

IV. Otázky

Dílní otázky či pochybnosti byly uvedeny v průběhu posudku. Dovolíme si zde dodat ještě jednu otázku. Autor se převážně, pokud jde o legislativu, věnoval problematice národní či unijní. I když v posledních dekáдах Haagská konference mezinárodního práva soukromého přestala plnit onu unifikační roli v oblasti kolizního práva, kterou v minulosti plnila, jsou to stále její výsledky, které představují velmi významnou součást světa mezinárodního práva soukromého. A současně jde o normy, které vznikly na průsečíku všech členských států. Mohl by autor dokumentovat své závěry na těchto normách?

V. Závěr

Habilitační práce JUDr. Jiřího Valdhanse, Ph.D. „Odchytky od neutrálního kolizního řešení“ splňuje požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Mezinárodní právo soukromé.

Brno dne 20.6.2019

prof. JUDr. Naděžda Rozehnalová, CSc.

.....
podpis